

datum
1 februari 2007

onderwerp
Enschede

kenmerk
JD1.07KO.0017 (PO3505)

De overgang po-vo in Enschede

In gesprek met Ad Kappen (coördinator samenwerkingsverband WSNS Enschede/Losser), Elke Corluy (Steunpunt WSNS), Hanneke Tielemans (Steunpunt WSNS), Albert Nijhof (OBDC Stedelijk Lyceum), Mieke Kotterink (OBS De Lipper), Wim van Lier (Stedelijk Lyceum).

Het samenwerkingsverband WSNS Enschede/Losser telt in totaal 45 scholen, waarvan twee voor speciaal basisonderwijs. Deze scholen voor primair onderwijs hebben verschillende identiteiten, namelijk: openbare, protestants-christelijke, bijzonder-neutrale en islamitische; de scholen met een katholieke identiteit behoren tot een ander samenwerkingsverband. In totaal verzorgen de scholen uit het samenwerkingsverband Enschede/Losser onderwijs aan ongeveer 9500 leerlingen. Er zijn vier besturen bij betrokken en de pcl is smal.

De vertegenwoordiging vanuit het voortgezet onderwijs bestaat uit drie personen van het Stedelijk Lyceum. De betrokkenen van de andere scholen van voortgezet onderwijs waren niet bij dit gesprek aanwezig.

Het Stedelijk Lyceum is één grote scholengemeenschap met acht locaties. In totaal wordt er onderwijs verzorgd aan ongeveer 4000 leerlingen en zijn er vier besturen bij betrokken.

Naast het Stedelijk Lyceum heeft het samenwerkingsverband po ook een samenwerking met het Bonhoeffer College. Het Bonhoeffer is een grote scholengemeenschap met zeven locaties en ongeveer 4000 leerlingen. Het is een protestants-christelijke/katholieke school. Een gedeelte van de leerlingen uit het samenwerkingsverband po gaat naar het Stedelijk Lyceum en een gedeelte (de leerlingen van de protestants-christelijke scholen) gaat naar het Bonhoeffer.

Het percentage leerlingen dat van het primair onderwijs doorstroomt naar deze twee scholen voor voortgezet onderwijs is onbekend.

Structuur zorgplatform

Binnen het samenwerkingsverband voor het primair onderwijs is het Steunpunt WSNS opgericht. Vanuit dit steunpunt consulteren collegiaal-consulenten de scholen bij bijvoorbeeld het signaleren van leesproblemen en dyslexie en het opstellen van handelingsplannen. Deze collegiaal-consulenten coachen de intern begeleiders van de school en de intern begeleiders gebruiken hun expertise en vaardigheden weer om de leerkrachten te ondersteunen. Wanneer de school een leerling met leesproblemen en dyslexievermoeden signaleert, wordt binnen de school bekeken welke hulp men kan bieden. Indien de problemen ondanks de

intensieve begeleiding hardnekkig zijn, kan de leerling worden aangemeld bij het Steunpunt WSNS. Binnen het Steunpunt WSNS bestaat een afdeling die zich primair richt op dyslexie: het Steunpunt WSNS-dyslexie.

Binnen dit Steunpunt WSNS-dyslexie zijn orthopedagogen en dyslexiespecialisten werkzaam. Het Steunpunt WSNS-dyslexie bekijkt het dossier van de leerling om gerichte handelingsadviezen te geven. De intern begeleider wordt uitgenodigd om samen met het Steunpunt WSNS-dyslexie te zoeken naar haalbare handelingsadviezen. De intern begeleider coacht de groepsleerkracht bij het uitvoeren van deze handelingsadviezen. Indien blijkt dat de problemen blijven bestaan ondanks alle intensieve hulp, buigen de medewerkers van het Steunpunt WSNS-dyslexie zich over de mogelijkheden van diagnostisch onderzoek. Het Steunpunt WSNS-dyslexie beschikt over beperkt onderzoekscapaciteit.

De doelstelling binnen het samenwerkingsverband is dat de leerling de extra begeleiding die hij/zij nodig heeft, ontvangt binnen de klas. Het samenwerkingsverband werkt niet samen met een leeskliniek en/of particulier instituut.

Het Steunpunt WSNS-dyslexie voorziet in de begeleiding door middel van de collegiaal-consulenten die de begeleiding op de school, binnen de klas vormgeven. Het begeleiden van leerlingen door externen wordt niet gestimuleerd vanuit het samenwerkingsverband. Indien voor een leerling, ondanks de extra intensieve hulp, handelingsverlegenheid blijft of gaat ontstaan, dan kan deze leerling in overleg met de ouders worden doorverwezen naar het speciaal basisonderwijs. Hiervoor zijn heldere criteria opgesteld.

(Koude) overdracht van leerlingengegevens

De leerlingengegevens van alle leerlingen worden overgedragen door middel van een onderwijskundig rapport. Dit onderwijskundige rapport bestaat nu nog uit een papieren versie, maar men is bezig een digitaal rapport te ontwikkelen. Het onderwijskundige rapport bevat gegevens uit het leerlingvolgsysteem.

In Enschede wordt in plaats van de Cito de EEG8 afgenomen. Alle schoolverlaters worden in groep 8 getest met het Enschede's Eindonderzoek Groep 8 (EEG8). In dit onderzoek worden de intelligentie, de schoolvorderingen en het sociaal-emotioneel welbevinden in kaart gebracht. Op basis van de informatie van dit onderzoek en het oordeel van de leerkracht, wordt het advies voor het voortgezet onderwijs gegeven. Het onderzoeksverslag wordt samen met het onderwijskundig rapport overgedragen aan het voortgezet onderwijs. Een enkele school werkt (daarnaast) nog met het Cito en draagt ook die gegevens over aan de school voor voortgezet onderwijs. De EEG8 is rond 1998 ingevoerd waarbij het openbaar onderwijs er het eerst mee is gaan werken. De andere scholen volgden later en nu is het Enschede-breed helemaal doorgevoerd.

Warme overdracht

Wanneer de aanmeldingen van de leerlingen binnen zijn op de school voor voortgezet onderwijs, gaan de locatiedirecteur en de coördinator onderbouw op bezoek bij de basisscholen. Tijdens dit contact vindt de warme overdracht van de leerlingengegevens plaats. Wanneer de leerlingen enkele maanden op de vo-school zitten, wordt de leerkracht van groep 8 uitgenodigd bij de mentor om te bespreken hoe het nu gaat met de leerling nu hij/zij in de brugklas zit. Indien in het eerste jaar sprake is van probleemgedrag of leermoeilijkheden, wordt contact opgenomen met de leerkracht van groep 8. Dan wordt besproken of deze problemen zich ook al voordeden op de basisschool en hoe daarmee om is gegaan.

Bij leerlingen met een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs, praktijkonderwijs of een REC-cluster, komen de orthopedagogen van het voortgezet onderwijs aan het einde van groep 8 op bezoek bij de orthopedagogen en IB'er van het primair onderwijs. Tijdens dit bezoek vindt de leerlingenoverdracht plaats. Bij deze leerlingen vindt ook een gesprek plaats tussen de leerkracht van groep 8 en de toekomstige docent (mentor). In dit gesprek wordt besproken wat de specifieke wensen en behoeften zijn van de leerling.

De orthopedagogen van het Stedelijk Lyceum worden ook ingeschakeld wanneer de leerkracht van groep 8 een advies geeft voor het orthopedagogisch-didactisch centrum (opdc). Bij het adviesgesprek met de ouders kunnen de orthopedagogen/psychologen van het voortgezet onderwijs worden ingeschakeld indien de leerkracht van groep 8 twijfel heeft over het te geven advies. Deze gehele procedure staat omschreven in een draaiboek.

Het opdc organiseert jaarlijks een bijeenkomst voor de betrokkenen over de basisschoolverlaters. Bij deze bijeenkomst zijn de nieuwe mentor, de leerkracht van groep 8 en andere belangstellenden zoals de IB'er aanwezig. Tijdens de bijeenkomst vindt de leerlingenoverdracht plaats en worden de specifieke wensen en behoeften van de leerling besproken.

De leerling heeft tijdens de overgang een gesprek met de leerkracht van groep 8. Op het voortgezet onderwijs vindt een gesprek plaats met de mentor en in bijzondere gevallen zit de coördinator of psycholoog hierbij (op de achtergrond).

De leerlingen bezoeken in groep 8, samen met de leerkracht, de school waar ze naartoe gaan. Daarvoor zijn er al open dagen geweest die de leerlingen hebben kunnen bezoeken.

Dyslexieverklaring

Huidige werkwijze po

Binnen het samenwerkingsverband po wordt de diagnostiek in principe gedaan door het Steunpunt WSNS en het Steunpunt WSNS-dyslexie, bekostigd uit de reguliere WSNS-middelen.

Op dit moment staan er verschillende lijntjes uit bij externe instellingen voor het uitvoeren van diagnostisch onderzoek: offertes zijn aangevraagd bij schoolbegeleidingsdiensten.

De reguliere WSNS-middelen zijn ontoereikend om voor alle leerlingen een dyslexieonderzoek uit te voeren.

Bij het uitvoeren van onderzoek richten de orthopedagogen zich niet alleen op de verklarende diagnostiek, maar vooral op de handelingsgerichte diagnostiek. Bij het Steunpunt WSNS-dyslexie vinden ze het geven van gerichte en passende handelingsadviezen het meest belangrijke. Deze adviezen sluiten aan bij de huidige situatie van de leerling (bijvoorbeeld bij een leerling uit groep 8, gericht op de overgang po-vo). Afhankelijk van de leeftijd van de leerling wordt er advies gegeven over het geven van begeleiding of het leren omgaan met dyslexie en het verlenen van dispensaties en compensaties. Het is de taak van het Steunpunt om de handelingsadviezen actueel te houden.

Binnen het samenwerkingsverband po is men dit jaar gestart met een taalpilot. Deze pilot gaat uit van het geven van goed leesonderwijs en richt zich op de kennis en vaardigheden van de leerkrachten op het gebied van technisch leesonderwijs en instructie. De leerkrachten leren goed technisch leesonderwijs te geven, te differentiëren tussen leerlingen en uitval te

signaleren. De taalpilot richt zich vooral op het versterken van de eigen deskundigheid. Centraal in deze taalpilot staan de masterclasses. Deze masterclasses zijn bestemd voor de intern begeleiders, de taalcoördinatoren en de collegiaal-consulenten. Onderwijskundig leiderschap is eveneens essentieel om innovaties te laten slagen. Daarom is er binnen deze pilot veel aandacht voor de rol en de functie van de schoolleider. Als vervolgens leerlingen uitvallen ondanks het goede taalonderwijs, staat het Steunpunt klaar. Zij zorgen ervoor dat diagnostisch onderzoek wordt gedaan en dat handelingsadviezen worden opgesteld voor de leerlingen. De collegiaal-consulenten van het steunpunt staan voor de waarborging van de kwaliteit van het uitvoeren van begeleiding van de leerlingen. De basisscholen zijn op dit moment al heel ver en de intern begeleiders zijn hierbij de coaches en zij hebben een hoog niveau. De scholen zijn ervan doordrongen dat uitval niet veroorzaakt mag worden door gebrekkig leesonderwijs.

Huidige werkwijze vo

Op dit moment wordt in het voortgezet onderwijs het signaleringsonderzoek lees- en spellingproblemen afgenomen en jaarlijks valt hierop een aantal leerlingen uit. Deze leerlingen ontvangen (na gericht diagnostisch onderzoek) een dyslexieverklaring en vervolgens extra steunlessen en faciliteiten. Bij de signalering worden de stappen gevolgd zoals deze staan omschreven in het protocol Dyslexie voortgezet onderwijs. Indien een leerling uitvalt op de signaleringsinstrumenten, worden het onderwijskundig rapport en de gegevens op de EEG8 erbij genomen om een beeld te krijgen van de problematiek. De doelstelling is om eerst te kijken naar de gegevens die er al liggen, dit om zo goed mogelijk aan te sluiten bij wat er al is gedaan. Het voorkomt dat bepaalde testen of gesprekken over worden gedaan. Indien het onderwijskundig rapport en de gegevens op de EEG8 ontoereikend zijn, wordt de leerling verder getest bij de onderwijsbegeleidingsdienst.

Plannen afstemming dyslexieverklaring

De betrokkenen vanuit het primair en voortgezet onderwijs zijn in goed gesprek met elkaar, opdat ze samen de doorgaande lijn zo goed mogelijk kunnen vormgeven. Het doel van het samenwerkingsverband po en de scholen voor voortgezet onderwijs is dat het tijdstip van het afgeven van een dyslexieverklaring wordt vervroegd. Het streven is dat een zo groot mogelijk deel van de dyslectische leerlingen als zodanig in het primair onderwijs wordt gediagnosticeerd indien daar sterke aanwijzingen voor zijn. De belangrijkste reden hiervan is dat wanneer de leerling op het voortgezet onderwijs komt, men direct handelingsgericht aan de slag kan gaan in een doorgaande lijn met alles wat op de basisschool al is gedaan. Op dit moment gaat veel tijd verloren aan het houden van de dyslexiesignalering terwijl het van groot belang is dat bij de overgang van primair naar voortgezet onderwijs een doorgaande lijn kan worden gecreëerd in de begeleiding van de leerling. Het is de intentie dat de start van deze doorgaande lijn in de begeleiding ongeveer in groep 7 plaatsvindt en dat deze wordt doorgezet naar het voortgezet onderwijs. Het uitvoeren van de dyslexieonderzoeken gaat plaatsvinden bij het Steunpunt WSNS-dyslexie van het samenwerkingsverband. Leerlingen bij wie het vermoeden van dyslexie bestaat, kunnen daar worden aangemeld. Er wordt dan verklarende en handelingsgerichte diagnostiek uitgevoerd en de school ontvangt richtlijnen voor extra begeleiding en/of faciliteiten.

Een psychodiagnostisch onderzoek om dyslexie vast te stellen, behoort tot de mogelijkheden. Dit onderzoek richt zich op de afgifte van een dyslexieverklaring. Een dyslexieverklaring is geen eindstation, maar vormt de basis voor verdere behandeling. Het Masterplan Dyslexie is bij deze opzet betrokken. Dr. Hanneke Wentink heeft het Steunpunt WSNS-dyslexie geadviseerd voor het vervolgtraject na het afgeven van een dyslexieverklaring. De behandeling zal zich dan vooral gaan richten op compenserende en dispenserende maatregelen.

De financiële kant van deze plannen is nog een punt van discussie. Voor het basisonderwijs speelt hierbij een principiële kwestie omdat de leden van het samenwerkingsverband po niet willen dat de ouders meebetalen aan het dyslexieonderzoek. Zij vinden dat alle kinderen recht hebben op dit onderzoek, ongeacht of de ouders dit kunnen betalen. Het lastige is dat het voortgezet onderwijs hier een andere geschiedenis in heeft; op het Stedelijk Lyceum hebben ouders altijd meebetaald. Op dit moment draait het voortgezet onderwijs op voor een groot deel van de kosten van de dyslexieonderzoeken en dit zou moeten worden veranderd. De idee bestaat om een orthopedagoog beschikbaar te stellen vanuit het voortgezet onderwijs, die zijn/haar rol gaat vervullen in het steunpunt. Deze persoon kan het steunpunt versterken bij het uitvoeren van onderzoek en het waarborgen van de doorgaande lijn bij de overgang po-vo.

Bij het uitvoeren van deze plannen zal binnen het voortgezet onderwijs een verschuiving ontstaan in de handelingen. Op dit moment is de aandacht nog sterk gericht op het screenen en diagnosticeren van dyslectische leerlingen. Daar zijn de financiële middelen en onder andere ook de informatieavond voor ouders op gericht. Straks zal de aandacht komen te liggen op het opstellen en uitvoeren van handelingsadviezen: welke maatregelen moeten genomen worden in het voortgezet onderwijs, hoe waarborgen we de doorgaande lijn, het werk van het primair onderwijs niet overdoen en direct doorgaan met waar het primair onderwijs is gestopt, zodat er geen halfjaar wordt verspild.

Het basisonderwijs is nu al een eind op weg om deze plannen te kunnen uitvoeren, in het voortgezet onderwijs moet in kaart worden gebracht wat maximaal haalbaar is. Het is nog moeilijk te organiseren dat alle docenten ook daadwerkelijk handelen naar de afspraken. Ook moet men nog een goede manier vinden voor het verspreiden van de informatie en kennis, zodat alles goed wordt uitgedragen naar de betrokkenen. Hier valt in het voortgezet onderwijs nog een slag te slaan.

Een ander belangrijk punt van afstemming is de informatievoorziening naar ouders over de plannen van de afstemming tussen primair en voortgezet onderwijs. In het verleden was het zo dat na de screening in het voortgezet onderwijs ouders direct verhaal gingen halen bij de basisschool. Dit is nog een lastig punt, maar de lijntjes tussen primair en voortgezet onderwijs zijn nu heel kort en samen komen ze nu wel tot een procedure over hoe dit beter is op te vangen.

Doorgaande lijn

Invoering protocol Leesproblemen en dyslexie voor groep 5-8

Het protocol Leesproblemen en dyslexie voor groep 5-8 is door de meeste scholen ingevoerd en wordt ook meegenomen in de taalpilot. Het is niet het doel van de pilot, maar een onderdeel ervan.

Oriëntatie op voortgezet onderwijs

De oriëntatie op de scholen voor het voortgezet onderwijs begint in groep 7 van de basisschool. Doorgaans bezoeken de leerlingen de scholen als ze in groep 8 zitten. De leerkracht van groep 8 neemt contact op met de verschillende locaties om een bezoek te regelen. Hier wordt veel gebruik van gemaakt. In november worden vanuit het voortgezet onderwijs voorlichtingsavonden georganiseerd en deze worden over het algemeen goed bezocht door ouders. Ook bestaat de mogelijkheid om iemand van het voortgezet onderwijs uit te nodigen op de basisschool om wat te vertellen. Doorgaans is dit de brugklascoördinator en bijna alle scholen voor primair onderwijs nodigen hem/haar uit.

Gelijk na de zomervakantie wordt een bijeenkomst georganiseerd voor de leerkrachten van groep 8 waarin de gehele toetsprocedure van het voortgezet onderwijs wordt uitgelegd. Nagenoeg alle scholen bezoeken deze bijeenkomst. Verder worden open dagen georganiseerd voor leerlingen en ouders. Wanneer de leerlingen zich hebben aangemeld voor de school, worden zij een dag uitgenodigd op de vo-school. Ze nemen hun po/vo-map mee waarin materialen zitten ter voorbereiding op het voortgezet onderwijs.

Start in het voortgezet onderwijs

Wanneer de leerlingen beginnen in het voortgezet onderwijs, is het de taak van de dyslexiecoördinator om te zorgen voor de verspreiding van alle gegevens van de leerlingen onder de mentoren en docenten. De dyslectische leerlingen ontvangen een groene kaart en daarmee kunnen zij aantonen welke faciliteiten ze nodig hebben. Op deze kaart staan voornamelijk standaardmaatregelen die voor alle dyslectische leerlingen gelden.

Structureel overleg tussen po en vo

Het overleg tussen de betrokkenen van het primair en voortgezet onderwijs vindt plaats in een regiegroep en een inhoudelijke groep. In de regiegroep zitten de coördinatoren die het gehele proces aansturen en zo veel mogelijk in overeenstemming met elkaar proberen te komen. In de regiegroep zitten de coördinator van het samenwerkingsverband po en de directeurs van de vo-scholen. De vo-scholen verschillen van elkaar en men probeert om in deze overlegmomenten zo veel mogelijk op elkaar af te stemmen. In de inhoudelijke groep zitten inhoudelijke deskundigen uit zowel het primair als het voortgezet onderwijs. Zij zorgen voor de inhoudelijke invulling van het proces.

De inhoudelijke afspraken worden in het primair onderwijs op niveau van het samenwerkingsverband vastgelegd; op het Stedelijk Lyceum wordt alles besproken in de werkgroep Dyslexie. Ook worden de uitkomsten gecommuniceerd naar het management. Op dit moment zijn er verschuivingen in de structuur van het voortgezet onderwijs en het is zaak dat er een nog betere inhoud en een groter draagvlak wordt gecreëerd. Het dyslexieoverleg gebeurt nu met

alle betrokkenen van de verschillende locaties, zodat gezamenlijk kan worden bekeken hoe men inhoudelijk verder gaat. De inhoudelijke koers gaat de komende tijd bepaald worden, het is nu allemaal net geïntroduceerd en daarom is er nog geen eenduidige visie op. De ontwikkelingen worden bij de betrokkenen allemaal van harte toegejuicht. Er ligt het idee om een keer bij elkaar in de keuken te kijken zodat iedereen van elkaars werkwijze op de hoogte is. Zo kan ook besproken worden wat men van elkaar verwacht en wat men kan. Met deze afstemming op elkaar kan de doorgaande lijn het best gewaarborgd blijven.

Succesfactoren

In het gesprek met de betrokkenen uit de regio Enschede valt op dat iedereen enthousiast en betrokken met elkaar in gesprek is over hoe de overgang po-vo vorm kan krijgen. Dit gebeurt zowel op het niveau van de coördinatoren als op inhoudelijk niveau bij de deskundigen. Alle betrokkenen staan open voor elkaars meningen en ervaringen en dat kan een sterk punt zijn bij het vormgeven van de ontwikkelingen in deze regio. Verder is het een succesfactor dat alle betrokkenen heel graag inhoudelijk en organisatorisch de overgang po-vo goed willen regelen. De motivatie is groot en de communicatielijnen zijn kort, men weet elkaar te vinden en heeft regelmatig overleg met elkaar. Wanneer een orthopedagoog uit het voortgezet onderwijs ook een rol gaat krijgen binnen het Steunpunt, worden de lijntjes nog korter en kan men elkaar nog makkelijker vinden rond dit onderwerp.

Verdere is het samenwerkingsverband po gericht op het vroegtijdig signaleren van dyslexie. Basisscholen worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid; zij dienen kwalitatief goed leesonderwijs te verzorgen en hun verantwoordelijkheid te dragen naar zorgleerlingen toe. Zij kunnen het Steunpunt WSNS aanspreken, als ondanks alle inspanningen een leerling achterblijft in het leesonderwijs. Door het geven van gerichte handelingsadviezen wordt ervoor gezorgd dat er een doorgaande lijn ontstaat van primair naar voortgezet onderwijs (omslag van het geven van begeleiding in de lagere klassen naar het geven van compensaties en dispensaties in de hogere klassen). De betrokkenen willen voorkomen dat op het voortgezet onderwijs kostbare tijd verloren gaat aan diagnostiek.